

رهیافتی بر نهج البلاغه

دو جلد در یک مجلد

A Guide to the Nahj al-Balāgha

www.ketab.ir

نگارش و پژوهش: دکتر سید محمد مهدی جعفری

دانشیار دانشگاه شیراز

تهران ۱۳۹۳

جعفری، سید محمد مهدی، ۱۳۱۸ -
 رهیافتی بر نهج البلاغه/ نگارش و پژوهش سید محمد مهدی جعفری. - تهران: سازمان چاپ و انتشارات؛ سازمان اوقاف و امور
 خیریه، ۱۳۹۳.

ج. ۲. در یک مجلد (۵۶۸ ص.)
 فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 پشت جلد به انگلیسی:
 کتاب حاضر قبلاً تحت عنوان "آموزش نهج البلاغه" توسط سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۸۷
 منتشر شده است.
 نمایه.

۱. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. ۲. نهج البلاغه -- راهنمای آموزشی. الف. ایران. سازمان چاپ و
 انتشارات؛ سازمان اوقاف و امور خیریه.

۲۹۷/۹۵۱۵

BP ۳۸/۰۹۵/۶۷ ج

۱۳۹۳

۳۴۷۵۷۹۶

کتابخانه ملی ایران

سازمان چاپ و انتشارات
وابسته به اوقاف و امور خیریه

رهیافتی بر نهج البلاغه

دو جلد در یک مجلد

A Guide to the Nahj al-Balāgha

نگارش و پژوهش: دکتر سید محمد مهدی جعفری
دانشیار دانشگاه شیراز

طراح جلد: سید مصطفی اوجی
حروف چین: شیوا ناطقی
نمونه خوان: شیرین پوررجانی
ناظر چاپ: علی فرازنده خالدي

لیتوسی، چاپ و صحافی: [Logo] سازمان چاپ و انتشارات
وابسته به اوقاف و امور خیریه

چاپ اول: بهمن ۱۳۹۱
شماره ۱۰۰ نسخه

© تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار
سازمان چاپ و انتشارات وابسته به اوقاف و امور خیریه است.

شابک: ۷-۸۳۷-۴۲۲-۶۴-۷

ISBN: 978-964-422-837-7

چاپخانه، انتشارات، پخش و فروشگاه:

کیلومتر ۵ جاده مخصوص کرج، نبش سه راه شیشه مینا، تهران ۱۱۱۱۱۱۱۱
تلفن: (چهار خط) ۴۴۵۱۳۰۰۲، نمابر: ۴۴۵۱۴۴۲۵، انتشارات و فروش: ۴۴۵۲۰۰۰۱
تلفن پخش: ۴۴۵۱۴۴۱۱ تلفکس پخش: ۴۴۵۲۵۴۹۹

پخش و فروشگاه شماره ۲ =

پخش فرهنگ: خیابان انقلاب اسلامی، خیابان اردیبهشت، خیابان لبافی نژاد به طرف کارگر،
جنب اغذیه فروشی، شماره ۲۶۶، واحد ۵، تلفن: ۶۶۴۸۲۱۵۰

کتابفروشی جمهوری: خیابان شریعتی، نرسیده به خیابان شهید کلاهدوز، شماره ۱۵۷۱، تلفن: ۲۲۶۰۲۵۵۵

نشانی سایت اینترنتی:

www.chapnashr.ir

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار
۱۹	مقدمه
۲۰	نشانه‌ها

بخش اول: با نهج‌البلاغه آشنا شویم

۲۳	سخنوری در نخستین روزگاران اسلامی
۲۷	دانشوری و سخندانی و سیاست و اجتماع در قرن‌های چهارم و پنجم در بغداد
۳۱	زندگی سید رضی گردآورنده نهج‌البلاغه
۳۵	نهج‌البلاغه نمی‌تواند جز از علی (ع) باشد!

موضوع و محتوای نهج البلاغه

۴۱

شیوه پژوهش در نهج البلاغه

۴۵

آموزش نهج البلاغه

علی (ع) در فراز و نشیب‌های این جهانی

۵۵

علی (ع) آموزگار وحدت در میان امت

۶۱

علی (ع) مشاور آگاه و امین

۶۷

علی (ع) دنیا را آن‌چنان که هست می‌شناساند

۷۳

علی (ع) میزان راستین پیشگامی

۸۵

پروایندگان چه نشان دارند

۸۶

جایگاه برتر پروایندگان در جهان آریز و معیار بودن آنان

۸۷

شناخت هدف انگیزه عمل آنان است

۸۸

وجودشان از عظمت آفریدگار سرشار است

۸۹

شباهندگان خلوت‌کنده‌های عشق و پایدار مردان روزگار

۹۰

انسان‌هایی پیوسته نگران انجام وظیفه

۹۳

انسان‌های چند بُعدی و با ظرفیت

۹۴

آگاه به وظیفه و پویای همیشه

۹۵

پا بر روی زمین دارد و سری بر فراز آسمان

۹۷

چون کوه استوار و در حق پایدار

۹۸

آسایش دیگران را به بهای رنج خود فراهم گرداند

۹۹

علی (ع) پاسدار نظام اسلامی

۱۰۳

- ۱۱۷ علی (ع) در برابر مسؤولیت زمامداری
- ۱۲۵ علی (ع) رهبر راستین انقلاب اجتماعی
- ۱۳۲ انقلاب در اوضاع اقتصادی
- ۱۳۹ جنگ جمل
- ۱۵۳ کوفه پایگاهی برای حفظ اسلام و دانشگاهی برای بیدارکردن و آگاه ساختن مردم
- ۱۵۳ یک پرستی و شناخت
- ۱۷۱ عدالت در برابر آزادی
- ۱۷۴ عدل عامل جنگ نظام
- ۱۷۷ علی (ع) در برابر جهان آفرینش
- ۱۷۷ الف. هدف داری در خلقت و سر اراده آزاد انسان
- ۱۸۰ ب. حرکت در مخلوقات
- ۱۸۲ آفرینش جهان
- ۱۸۵ آفرینش انسان
- ۱۸۹ آفرینش جانوران
- ۱۹۱ هدف از شناسانیدن آفرینش
- ۱۹۳ علی (ع) مسیر هدایت انسان‌ها را نشان می‌دهد
- ۱۹۴ هدف دار بودن خلقت انسان و به خود واگذار نشدن او
- ۱۹۶ هدف از فرستادن پیامبران
- ۲۰۰ بعثت پیامبر اسلام و سرانجام پیامبری
- ۲۰۲ هدف برانگیخته شدن، پیامبر اسلام
- ۲۰۴ استمرار رسالت و امامت به وسیله تقلین
- ۲۰۵ ثقل اکبر یا قرآن

- ۲۱۳ نقل اصغر یا امامت
- ۳۱۶ امامت برپادارنده نظام هر مجتمع است
- ۳۱۷ ویژگی‌های رهبری چگونه باید باشد
- ۲۲۱ شناخت امام شناخت راه تکامل انسان‌هاست
- ۲۲۳ خاندان پیامبر نمونه‌های والای رهبری
- ۲۲۶ ودانگی امامت برای استمرار هدایت
- ۲۳۰ استمرار امامت سنت الهی است
- ۲۳۵ علی(ع) و اسرار اجتماعی
- ۲۴۸ همگان در حق یک بگریند
- ۲۵۵ علی(ع) بر فراز بام تاریخ
- ۲۵۶ عبرت گرفتن و آموزش دیدن از تاریخ سرگذشت امت‌ها
- ۲۵۹ حرکت هدف‌دار جهان و اراده آزادی
- ۲۶۱ آموختن از تاریخ تقوی به بار می‌آورد
- ۲۶۳ آموزش تاریخ از پایه‌های اصول اعتقادات
- ۲۶۸ فتنه یا بوته آزمایش تاریخ
- ۲۷۰ آینده مجتمع اسلامی و گرفتاری فتنه
- ۲۷۵ چگونگی پدید آمدن و گسترش فتنه
- ۲۷۸ فتنه را بهتر بشناسیم
- ۲۷۹ یک فتنه تاریخی نمونه
- ۲۸۳ لغزشگاه‌های گمراه‌کننده آزمون‌های اجتماعی
- ۲۸۶ راه بیرون رفتن از فتنه‌ها

بخش دوم از رهیافتی بر نهج البلاغه

۲۹۳	علی (ع) بزرگ‌ترین مربی انسان‌ها
۲۹۵	اهمیت تربیت در خردسالی
۲۹۸	تربیت به وسیله حوادث تاریخی
۲۹۹	مجموعه فرهنگ انسانی
۳۰۱	مسئولیت تربیت مسائل آزادی
۳۰۸	نخستین درس‌های تربیتی
۳۰۹	نشانه‌های درست در راه بود
۳۱۴	یک انسان تربیت شده
۳۲۳	علی (ع) آموزگار اخلاق اسلام
۳۲۷	پیامبر گرامی (ص) نمونه والای اخلاقی
۳۳۳	پایداری ورزیدن در راه حق
۳۳۴	ناهماهنگی میان اندیشه و رفتار
۳۴۹	در نهی از غیبت مردم
۳۵۷	مراء و لجاج و خصومة
۳۶۱	خشم و حسد و خودپسندی
۳۶۷	آزمندی و دنیاپرستی
۳۷۳	زُفتی و تنگ‌چشمی
۳۷۴	اخلاق پسندیده
۳۷۴	خوشخویی
۳۷۵	در اختیار بودن زبان

۳۷۷	اقدام کردن به خیر و کارهای پسندیده
۳۷۹	کار نیک را برای خشنودی خدا انجام دهید نه برای سپاسگزاری
۳۸۱	بخشندگی و بزرگواری
۳۸۴	صبر و پایداری
۳۸۵	راستی در گفتار
۳۸۵	برتری و دانش
۳۸۶	درگذشتن و نیایدی
۳۸۶	نرمش و مد
۳۸۷	حُسن ظنّ (خوشگویی)
۳۸۷	آزرم
۳۸۸	بردباری و درنگ
۳۸۸	ویژگی‌های مؤمن
۳۹۳	علی (ع) در آوردگاه صفین
۴۰۲	پیک آشتی و انجامین تیر در ترکش
۴۰۹	جنگ آغاز می‌شود
۴۲۸	جنگ فروزان می‌شود
۴۳۷	لیلة الهرب
۴۴۳	بازی حَکَمِیَّت و جریان خوارج
۴۵۶	نتیجه حکمیت
۴۶۱	جریان مصر
۴۷۲	مالک‌اشتر
۴۸۱	غوغای نهروان

پس از نهروان

۴۹۷

علی (ع) در خلوتگاه عشق!

۵۱۵

به پروردگار کعبه سوگند که رستم!

۵۳۳

نماه

۵۵۱

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

ستایش و پند و اندرز بی‌پایان ویژه و شایسته‌ی الله آن وجود واجبی است که گویندگانِ ستایش را در بهشت به جوی سزاوار از ستودن او نتوانند رسید، و شمارندگان با هیچ وسیله‌ای نعمت بیکرا او با نهند به زیر آمار و شماره کشید، و کوشندگان به هیچ حال در به‌جای آوردن حق پرستدگاریش نتوانند چنان که باید کوشید.

و درود بسیار بر پیامبر بزرگوار و رحمدار هدایت بشر با معجزه‌ی جاویدان قرآن است، و زیبایی سخنش برتر از گفتار هر انسان؛ سخنی که بشر گرفتار در زمان و مکان، از آوردن همانند آن، یا بخشی کوچک از آن ناتوان است، و گروندگان را پذیرش چهره‌ی خدایی زیبایش شایان؛ زیرا آدمیان پویا و متحول خداگونگی و «شدن» را رهنمودی است در هر دو جهان، و با پیشرفت و گسترش پیوسته‌ی اندیشه‌ی بشر، راهنمای عملی است جاویدان. هرکس از سرچشمه‌اش نوشد آب حیات جاودان یابد، و آن‌کس که به فراگرفتنش کوشد خورشید شناخت بر خاوران دلش تابانند. کسی که با آن نشست، با توشه‌ای پر بار از کنارش خیزد، و چون به‌ثر فایش فرو رود خوشه‌ای از مرواریدهای آبدار بر کنارش ریزد. همدم آشنایان با روشنایی و نور درخشان دارندگان بینایی است. برونی بس زیبا دارد و درونی ژرف. بر توافکن بر فراز راه بس دراز و پریچ‌وخم بشریت، و فرمان انسان‌ساز در پهنای تاریخ پر فراز و نشیب آدمیت. زیباترین گفتار، و دل‌ها را بهاری پربرگ و بار، سینه‌ها را با روشنایی خود از

گمراہی‌ها رهنمودی، و جان‌ها را با درمان‌های خود از هر بیماری بهبود. از چشمه‌اش همیشه آبی گوارا بجوشد، و دریای خروشان‌ش هرگز نخوشد.

و درود راستین، در هر بامداد و پسین بر خاندان پاکیزه‌اش باد که این پرچم را پس از وی پیوسته برافراشته نگاه داشتند، و بار سنگین راهنمایی جهانیان را به هیچ دستی بر زمین نگذاشتند، به‌ویژه بر نخستین پیشوای به‌حق، خداوند فصاحت و بلاغت، و پروردگار انصاف و عدالت، چکاد تسخیرناپذیر دانش و حکمت، و پرچم همیشه در آرزوی پیروان راه توحید و معرفت، و قهرمان همیشه پیروز در میدان‌های مرز، و رهبر پیوسته ماده عزم جزم. سخنش را «از گفتار آفریدگار فروتر و از گفتار آفریدگان برتر» گفته‌اند، و ثرف پیمایان دریای ادب مرواریدهایش را با فروتنی شایسته‌ای در پیشکش کرده‌اند.

و خشنودی پروردگار، در هر نسیم سحری، بر روان پاک و پویای سخن‌شناس بزرگ و گوینده بزرگ، سبب رضی و زد که هر ستایش شایسته‌ای، در برابر گردآوری سخنان امیرالمؤمنین، برآورد. و از آن روز که گوهرهای گرانبهای سخنش را در رشته زیبا و پایای نہج البلاغہ، نظم کشید، و افسری گوهرنشان بر تارک ادبیات جهان برنشانید، تاکنون همه گریبان سخن‌شناسان و زیبایی‌پسندان خریداری‌اش را به‌صف ایستاده‌اند، و پذیرایی در دانش ثرفش را به‌جان آمده گردیده‌اند؛ بازار شرح و تفسیر نویسی بسی پرخریدار از انجمن‌های ادب و فرهنگ چهره زیبایش را چشم‌به‌راه دیدار!

امیرالمؤمنین (ع) سرشتی پاک، و بهره‌های خداداده‌ای کائنات داشت، و در روزگار رواج و رونق ادبیات در جزیره العرب پا به این جهان گذاشت، و آسمان درخشان و دشت‌های بیکران و خورشید فروزان و ماه تابان در آن سرزمین تافت، بهره‌های بیش‌تری بدو ارزانی داشت، و از آن‌ها بهتر، در آغاز زندگانی، در دامان سرشار از مهربانی پسرعموی بزرگوارش پرورش یافت. همان شخصیت والایی که

خود در پرتو عنایت‌ها و صیانت‌های پروردگار به بار می‌آمد تا آمادگی پذیرش سنگین‌ترین بار امانت انسان، و بزرگ‌ترین راز رسالت جهان را بیابد، و بشریت را در راه راست راه‌پیمایی به سوی کمال انسانی، و نزدیک شدن به پیشگاه والای خداگونگی راهبر شود. او خود «افصح العرب» در سراسر جهان بود، و نشان پیامبری او از بلند سخنوری، قرآن بود. و علی (ع) آن جوان با استعداد از این دو سرچشمه سراسر گوارا بسی نوشید، و با ذخیره‌ای فراوان برگرفته از همه آن بهره‌ها، پس از پیامبر خرامی اسلام در این راه همی کوشید، و جهانی را از آموزش‌های از برون زیبا و از درون با برافراشته ساخت. هیچ‌گاه میدان نبرد او را از آموزش با سخنان گرم و آتشین بازماند، و در دوران خانه‌نشینی، تعلیم و وظایف اجتماعی را با پندها و کلمات شیرین، فرو نگذاشت. این سخنان که تفسیر کتاب مجید و شرح سنت سدید بود، با چنان زیبایی و فصاحت و بلاغتی از زبان گویایش سیل‌آسا بر سر مردم می‌بارید که زمین پهناور دوست و دشمن را زنده و پویا و آماده بارور شدن می‌کرد. دوست در برابر شیرینی الفاظ و کوه‌های معانی دل می‌باخت، و دشمن برای بهره بردن از دستورهای زندگی‌سازش برای خود توشه‌ای فراهم می‌ساخت، و همچنان در سینه‌ها و دل‌ها و نوشته‌ها و رساله‌ها دست می‌زد، تا این که در دوران گسترش فرهنگ اصیل و عمیق اسلامی، و روزگار ازادی پندش انسانی، و ارجمندی دانشمندان و الاجایگاه، و ادیبان و نویسندگان بزرگ پایگاه و منزلت شاعری بی‌همتا و توانا، و گوهرشناسی تیزبین و دانا، از فرزندان پاک آن بزرگواران آزاداندیشان با ذوق عالی‌مقدار، آموزشی ژرف در همه ابعاد زندگی دانشمندان را بنای بخشید، و خورشیدی روشن بر فراز راه سخنوران و گویندگان بدرخشید. زلال گوارایش تشنگان حقیقت را سیراب کرد، و دم زندگی‌بخش گوینده‌اش مردگان طریقت را حیاتی دوباره داد، و جویندگان شریعت را فراتی پهناور فرادیدشان بداشت.

نهج البلاغه علی (ع) پیوسته در درازنای تاریخ و ژرفنای جان بشریت و پهنای روزگار؛ زندگی‌بخش، جنبش‌آفرین، بیدارساز و خردبرانگیز بوده است. در

هیچ دوره‌ای از دوران اسلامی از زندگی دور نبوده است، لیکن همگان در مسیر زندگی، چنان که شاید، از آن کتاب با ارزش بهره نبرده‌اند، همان‌گونه که از کتاب خدا و سنت رسول او نیز چنان که باید، برخوردار نشده‌اند.

واکنون که دوره بازگشت به قرآن و خودآگاهی مسلمانان فرا رسیده سزاوار است که نهج البلاغه علی (ع) را در راستای قرآن و سنت رسول خدا، دو سرچشمه اصلی تعالیم و معارف اسلامی، با شیوه‌ای درست و هماهنگ با آموزش و پرورش روز، در هر سطح و دوره‌ها و شؤون اجتماع، در مدرسه و مسجد و دانشگاه، در مزرعه و بازار کارگاه، و در خانه و انجمن‌های دوستان و هر باشگاه، آموزش داد، و معارف و تفاسیر اسلامی را در همه زمینه‌های اعتقادات و اخلاقیات و اجتماعیات از علی (ع) آموخت. برای هر دو جهان توشه‌ای رهایی‌بخش اندوخت.

نخست باید خود فرا گرفت و شیوه آموزش آن را به دست آورد، و آن‌گاه به صورت برنامه آموزشی مرتب، یاد داد تا تأثیر گذارد و گرد ستبر بدآموزی‌های سده‌های تاریک نادانی و سطحی‌گری و تعصب را از دل‌ها بزدايد.

به دنبال چنین هدفی، و به سفارش و شوق بنیاد نهج البلاغه، و به راهنمایی دانشمندان و کارشناسان تعلیم و تربیت، به نوشتن کتابی برای آموزش نهج البلاغه در رشته‌های عمومی علوم و مهندسی دانشگاه‌های ایران پرداختم، و پس از گذشت مدتی و نوشتن مقداری، آن را در یکی از کنگره‌های جهانی نهج البلاغه به عرض صاحب نظران رسانیدم. برخی از دانشمندان پسندیدند و به تشویق و ترغیب برای ادامه کار به همین شیوه، زبان گشودند، و برخی دیگر از آنان به یادآوری کمبودها و نادرستی‌هایی از آن نمونه برای اصلاح و بهسازی نوشته یاری فرمودند، لیکن بنیاد نهج البلاغه به حق یادآوری کرد که وظیفه نخست، یعنی تربیت عده‌ای برای تدریس درست و با شیوه علمی این کتاب، هنوز انجام نگرفته بیم آن می‌رود نهج البلاغه نیز به سرنوشت معارف اسلامی دچار گردد. این سخن را پسندیدم و از ادامه کار، هم به

همینه دلیل و هم به‌علت گرفتاری‌های بسیار آموزشی و پژوهشی، خودداری کردم، اما در ضمن تدریس نهج‌البلاغه، به‌عنوان قرائت عربی چهار (ونه قرائت سه که بعدها سفارش شد) در رشته‌های ادبیات فارسی، و نثر عربی ۲، در دوره کارشناسی ارشد ادبیات فارسی، و متون حدیث و نهج‌البلاغه، در رشته زبان و ادبیات عربی، و در کلاس‌های خصوصی به دانشجویان رشته‌هایی غیر از دو رشته یادشده؛ آن نوشته‌ها را با انظار به معرض آزمایش گذاشتم، و نتیجه سودمندی از آن گرفتم. بدین جهت تصمیم گرفتم با وجود رفع نشدن کمبود معلّم برای تدریس نهج‌البلاغه، بدین مهم، یعنی انتشار کتاب به همان اندازه که موفق به تألیف آن شده‌ام، دست یازم تا در نتیجه گسترش آن خود انگیزه‌ای برای تکمیل کار بیابم، و هم از برکت وجود سخنران علی (ع) اجتماع کسانی برای یاد گرفتن و یاد دادنش تشویق شوند، و کسان دیگری از افراد با استعداد به ادامه چنین کاری، بهتر و بیش‌تر، اقدام کنند، و برای دوره‌های تخصصی، چنان اهداف بنیاد بوده است، مانند رشته‌های زبان و ادبیات فارسی، زبان و ادبیات عربی، مدیریت، اقتصاد، تعلیم و تربیت، علوم اجتماعی، سیاسی و دیگر رشته‌های علم انسانی نیز، کتاب‌هایی پربار برای آموزش نهج‌البلاغه بنگارند. به‌امید توفیق از پروردگار و دستگیری امیرالمؤمنین در همه کار.

در پایان از سازمان چاپ و انتشارات وابسته به دفتر امور خیریه نیز که در انتشار این کتاب کوشید و پس از مدت‌ها تعطیل شدن این نوشته، مرا به ادامه آن واداشت، سپاسگزارم، و امیدوار که آثار ارزشمندی از فرهنگ ائمه اربعین علیهم‌السلام - ایرانی به جامعه بشری عرضه دارد. ان‌شاءالله.

مقدمه

امروزی که گزیده سخنان امیرالمؤمنین امام علی (ع) به وسیله سخن شناس بزرگ، تا امروز که بیست و هزار سال از آن رخداد فرهنگی بزرگ جهانی می‌گذرد: هیچ کتابی، پس از قرآن مجید و سخنان امان‌بخش خدا (ص)، در رهنمود دادن به انسان‌ها، برای داشتن یک زندگی خردمندانه انسانی فردی و اجتماعی در این جهان و رستگاری در جهان دیگر، همانند نهج البلاغه نبوده است.

این مجموعه، یک کتاب به یک دانشگاه به‌شمار می‌رود. امانه دانشگاهی در رشته‌های تخصصی، بلکه دانشگاهی برای گام‌داشتن، به راه بردن و رشد بخشیدن انسان در همه زمان‌ها، همه مکان‌ها و برای همه انسان‌ها در هر دو دنیای این سفر عظیم در فرازمانی، فرامکانی، فرامذهبی، فرادینی و فراتاریخی بودن آن است.

فموسا که این خورشید جهان‌افروز و زندگی‌بخش همچنان در زیر ابرهای انبوه ناآگاهی، تعصب، جمود و گاه بی‌توجهی و غفلت پنهان مانده است!

شاگرد این دانشگاه بزرگ که قلبشان از فروغ رهنمودی گاهی بخش و بیدارسازنده و خردبرانگیز آن روشن شده، می‌کوشند تا پرتوی از آن خورشید به دل دیگران بتابانند.

کتاب حاضریکی از آن تلاش‌هاست که با نام و ویراست تازه به وسیله سازمان چاپ و انتشارات، در اختیار علاقه‌مندان دیده بر روشنائی گذاشته می‌شود. باشد که جوان‌های تشنه حقیقت از این کوثر جاری و حیات‌بخش سیراب شوند و زندگی جاودان یابند. ملوات خدا و فرشتگانش بر گوینده این سخنان و درود و رحمت بر گردآورنده‌اش و درخواست توفیق آموختن و آموزش دادن برای خوانندگان عزیز و این کمترین.

سید محمد مهدی جعفری

فروردین ۱۳۹۳ هـ